

DRETS HUMANS: NOU PARADIGMA PER A LA POLÍTICA

MICHAEL RAMMINGER

Institut Teologia i Política (www.itpol.de), Münster, Alemanya

Traducció de Pilar Puertas

En qüestions polítiques i socials gairebé tothom es remet, d'alguna o altra manera, als drets humans. Per què? Perquè els drets humans confereixen legitimitat als nostres afers, en ser el fons normatiu dels principis que tothom reconeix. Qui diu que lluita pel seu dret humà, pel seu dret a ser persona, o pel dret d'altres a ser persones, en principi està en el seu dret.

Però no és pas tan senzill; l'existència dels drets humans és reconeguda universalment, però parlar de què és concretament un dret humà, o com es relacionen els diferents drets humans entre ells, això ja és una altra cosa.

Les dècades passades, quan parlàvem dels drets humans ens referíem als *drets polítics*: la llibertat d'opinió i de reunió, la integritat física o la protecció davant la detenció i la tortura. Quan es tractava del dret a la igualtat –per exemple el dret dels pobles a la participació política, o la superació de la fam, la pobresa i la misèria, rara vegada ens referíem als drets humans o els usàvem com a argument.

Això és comprensible si tenim en compte que, de fet, els drets humans van ser durant molt de temps “drets polítics” burgesos, vàlids sobretot per als homes blancs, rics i sans. Clarament s'hi percep la influència de la *Declaració d'Independència* nord-americana de 1776: *Tots els homes són creats iguals [...] dotats pel seu Creador amb certs drets inalienables, entre els quals hi ha la vida, la llibertat i la recerca de la felicitat*. El punt essencial radica aquí en la llibertat, una llibertat que es pot reclamar fins i tot davant l'estat. Aleshores se sobreentenien que es tractava de la llibertat davant el colonialisme britànic i francès.

Però aquesta ha estat una concepció de la llibertat que sempre s'ha sentit amenaçada per la demanda d'igualtat (per exemple per part d'un estat “socialista”, o d'idees socialistes). D'aquí que, tot sovint, els drets polítics es fessin servir com a baluard contra la “igualtat” reclamada pel poble, i que molts

governos poguessin fer la guerra contra els seus ciutadans al·legant estar defensant la llibertat i els drets humans: d'Argentina a Brasil, de Xile i El Salvador a Nicaragua. Aleshores, en quedar bescantat el dret a la igualtat, en la lògica dels dominadors quedava clar que fer realitat la igualtat era un *afers privat*. Si es té aquesta manera de veure les coses, hom no lluitaria en nom del poble, sinó en nom del dret humà de la llibertat... Aquesta és, tal vegada, una altra raó per la qual en la nostra lluita per la justícia i la igualtat no ens hem referit als drets humans.

No obstant, en altres moments els drets humans van tenir per a nosaltres un paper molt important: en els moviments de drets humans que van lluitar pel compliment dels drets polítics individuals contra l'estat, especialment en contra de les dictadures militars, les detencions arbitràries, les desaparicions i la tortura. Per la seva part, l'estat, ben al contrari, en nom de la llibertat individual va lluitar contra aquells que exigien la igualtat (els moviments populars d'alliberament).

Des de fa algun temps es parla cada vegada més dels *drets socials*, i conseqüentment del dret a la igualtat (justícia social). Nos drets humans que abans no existien i que ningú hauria descrit com a drets humans, han estat declarats com a tals les darreres dècades: el dret a l'educació, a la salut, a l'aigua neta, a una alimentació saludable, així com també el dret d'accés a la informació. Com s'assenyala en la Declaració i Programa d'Acció de Viena de la Conferència Mundial de Drets Humans, de 1993: *Totes les persones neixen iguals i tenen el mateix dret a la vida i al benestar, a l'educació i al treball, a viure independentment i a la participació activa en tots els aspectes de la societat*.

No obstant, els drets polítics individuals continuen tenint prioritat sobre els drets socials: la manca de llibertat en alguns països –com per exemple l'Iraq o l'Afganistan– s'ha convertit en motiu d'intervencions militars, però la manca d'igualtat –per exemple

la pobresa o la manca d'assistència mèdica– mai no ha estat motiu per a cap intervenció. De manera que hi ha prou raons per sospitar davant el discurs dels drets humans.

La Conferència de Drets Humans de Viena ens ofereix una pista molt interessant sobre l'essència dels drets humans i la manera com es podrien rellegir i entendre per justificar les nostres accions en temps de la globalització capitalista. També els drets humans es modifiquen, s'amplien i s'han de reinterpretar i concretar constantment. Si recordem l'origen dels drets humans, ens adonarem que tenen una història i han sorgit d'una pràctica política, no del pensament de filòsofs o polítics savis.

Per exemple, a la Revolució Francesa de 1789 es van proclamar els drets humans, i a l'article primer de la Declaració dels drets de l'home i del ciutadà, es va establir: *Els homes neixen i romanen lliures i iguals en drets*. Naturalment es referien, com en el cas de la Constitució dels Estats Units, als homes blancs. Per aquest motiu, les dones van revoltar-se i, el 1791, Olimpia de Gouges va exigir: *Si la dona té el dret de pujar al cadafal, ha de tenir igualment el dret de pujar a la Tribuna*. El mateix any, els negres lliures d'Haití van lluitar per la seva independència, o sigui per la seva llibertat. Una mica més tard l'esclavitud va ser abolida per Toussaint Louverture (també els esclaus van ser exclosos en les declaracions inicials de drets humans).

La història dels drets humans és la història de la lluita pels drets humans, per la seva ampliació, reinterpretació i generalització. La política i la democràcia no consisteixen pas en implementar els drets humans existents, sinó en la lluita, la invenció i la realització dels drets humans, amb la consciència que tota persona té "dret a tenir drets" –com alguna vegada va formular la filòsofa alemanya Hannah Arendt. Això també significa el dret a poder dir, aquí i ara, el que seria un dret humà en les condicions actuals: en una societat global, que produeix prou riquesa per a tothom, poder-ne ser partícip; en una societat global mundial, que reconeix la llibertat de moviment del capital, demanar la llibertat d'immigració, emigració o permanència; en un món que cele-

bra la varietat i policromia de les mercaderies, exigir el dret a la pròpia identitat...

Realitzar la política segons els drets humans no significa orientar-se pels catàlegs de drets humans existents i limitar-s'hi, sinó qüestionar sempre l'autoritat que plasma els drets humans en lleis, instrumentalitzant-los tot sovint per als seus propis interessos. Tampoc significa cedir els drets humans a les sobirania, ni de nacions/governos ni d'instàncies supranacionals com l'ONU. Els drets humans rara vegada són resultat de consideracions i enteses polítiques. Més aviat són resultat de les nostres lluites i les nostres rebel·lions, de la mateixa manera que la primera declaració dels drets humans va ser resultat i conseqüència d'un moviment revolucionari.

Per cert, aquell va ser un alçament en el que no existia cap contradicció entre els principis de llibertat i igualtat abans esmentats. La demanda de llibertat s'adreçava al rei, i la d'igualtat, a la noblesa. Avui sabem que gairebé no existeix una situació en la qual la llibertat i la igualtat no siguin dues exigències i necessitats simultànies. On manca la igualtat, manca també la llibertat, i a l'inrevés. No només no són contradictòries, sinó que fins i tot depenen l'una de l'altra. Més que les dues cares d'una medalla, són "iguallibertat", com diu el francès Etienne Balibar. La llibertat i la igualtat només es contraposen quan s'entenen com a construccions ideals, com a teoria. En la realitat de les lluites, van de bracet. Potser l'esquerra també ha estat també en ocasions massa idealista?

En aquest sentit, els drets humans potser podrien entendre's com a *nou paradigma de la política*. Com una política per a la qual les contradiccions i diferents exigències de llibertat i igualtat no van veure's com a problemes, sinó com a un nou horitzó per a un món realment democràtic. Un món que no ens donaran, sinó que nosaltres l'haurem de reclamar. Així com va fer el 1795 el poble pobre de París i el grup de la Conspiració dels iguals: *No volem només la igualtat escrita a la Declaració dels drets de l'home i del ciutadà, sinó que les exigim entre nosaltres, sota el sostre de les nostres cases*.